

زیارت قبور معصومین علیهم السلام به ویژه رسول خدا صلی الله علیه و آله جایگاه ویژه و اهمیت والایی دارد و این ویژگی به سبب آثار و برکات و نقش آن در خودسازی و تربیت معنوی و شخصیت انسان هاست. از این رو برای تشویق و ترغیب مسلمانان به زیارت آن بزرگواران، به ویژه رسول اکرم صلی الله علیه و آله علاوه بر آثار و فواید و نتایج سیاسی، اجتماعی و بهداشتی،^۱ آثار بسیاری نیز در روایات بیان شده که در این مقاله به دسته بندی و بررسی آنها خواهیم پرداخت.

با بررسی روایات، درمی یابیم که نزدیک به بیست نوع اثر روحی و معنوی و اخروی در روایات شیعه و سنی برای زیارت نبوی بیان شده که به اجمال آورده می شود.

الف: شفاعت

دسته ای از روایات، نتیجه زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله را شفاعت آن بزرگوار دانسته اند. برخی از این روایات برای نمونه نقل می شود:

۱. عن ابي عبدالله عليه السلام قال: قال رسول الله: ﴿من أتاني زائراً كنت شفيعه يوم القيامة﴾؛^۲ امام صادق عليه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: کسی که به زیارت من بیاید، من در روز قیامت شفیع او خواهم بود.

۲. عن قتيبة بن سعيد قال: رسول الله صلی الله علیه و آله: ﴿من أتاني زائراً في المدينة محتسباً كنت له شفيعاً يوم القيامة﴾؛^۳ قتیبه بن سعید گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: کسی که در مدینه برای خدا به زیارت من بیاید، من روز قیامت شفیع او خواهم بود.

۳. در حدیثی که شیعه و سنی هر دو نقل کرده اند، چنین آمده

آثار زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله

محمود شریفی

است: رسول خدا ﷺ فرمود: ﴿من زار قبري وجبت له شفاعتي﴾؛ کسی که قبر مرا زیارت کند، شفاعت من بر او واجب می‌شود.

ب: بهشت

در بعضی از احادیث، برای زائر رسول خدا بهشت وعده داده شده است. برخی از این احادیث از این قرار است:

۱. قال رسول الله ﷺ: ﴿من أتاني زائراً وجبت له شفاعتي و من وجبت له شفاعتي وجبت له الجنة﴾؛ رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که به زیارت من بیاید، شفاعت من از او واجب می‌شود و کسی که شفاعتش بر من واجب گردد، بهشت بر او واجب است.

۲. عن أبي نجران قال قلت لأبي جعفر عليه السلام: ﴿جعلت فداك ما لمن زار رسول الله ﷺ متعمداً؟﴾ فقال: ﴿له الجنة﴾؛ ابن ابی نجران گوید: به امام باقر علیه السلام عرض کردم: فدایت شوم! پاداش کسی که با نیت خالص، رسول خدا را زیارت کند، چیست؟ امام فرمود: بهشت برای اوست.

۳. عن النبي قال: ﴿من زار قبري فله الجنة﴾؛ پیامبر ﷺ فرمود: کسی که قبر مرا زیارت کند، بهشت برای اوست.

پاداش زیارت پیامبر، بهشت است و در بعضی از آنها آمده که بهشت برای زائر رسول خدا واجب می‌شود؛ یعنی قطعی است و این تعبیر شاید به سبب مراتب و کیفیت زیارت باشد.

ج: حج مبرور

در چندین حدیث، زیارت رسول خدا ﷺ برابر حج خالص و مقبول و در بعضی دیگر، برابر با حج پیامبر شمرده شده است:

۱. عن أبي جعفر عليه السلام قال: ﴿أن زيارة قبر رسول الله ﷺ تعدل حجة مع رسول الله ﷺ مبرورة﴾؛ امام باقر علیه السلام فرمود: زیارت قبر رسول اکرم ﷺ معادل حجی است که پذیرفته و خالص و همراه با رسول الله باشد.

۲. عن أبي جعفر عليه السلام قال: ﴿زيارة قبر الحسين و زيارة قبر رسول الله ﷺ و زيارة قبور الشهداء، تعدل حجة مبرورة مع رسول الله ﷺ﴾؛ امام باقر علیه السلام فرمود: زیارت قبر امام حسین علیه السلام و زیارت قبر رسول خدا ﷺ و زیارت قبور شهدا برابر حج مقبول با رسول خدا ﷺ می‌باشد.

۳. عن ابن عباس عن رسول الله ﷺ: ﴿من حج الى مكة ثم قصد في مسجدي كتبت له حجتان مبرورتان﴾؛ ابن عباس از رسول خدا ﷺ نقل کرده که فرمود: کسی که قصد مکه کند، سپس قصد زیارت مرا در مسجد نماید، برای او دو حج نوشته شود.

د: رهایی از شداید روز قیامت

هم‌جواری با پیامبر ﷺ، رهایی از گناهان، قرار گرفتن در مرتبه پیامبر، دیدار پیامبر و نجات در روز قیامت که در دسته دیگری از روایات به آنها اشاره شده است:

۱. عن النبي ﷺ قال: ﴿من زارني في حياتي أو بعد موتي، كان في جوارى يوم القيامة﴾؛ از پیامبر بزرگوار نقل شده که فرمود: هر کس در زمان حیات یا بعد از وفاتم مرا زیارت کند، روز قیامت در همسایگی من خواهد بود.

۲. قال الحسين عليه السلام لرسول الله ﷺ: يا أبتاه ما لمن زارك؟ فقال رسول الله ﷺ: ﴿يا بُنَيَّ من زارني حياً أو ميتاً أو زار أباك أو زار أخاك أو زارك كان حقاً علي أن أزوره يوم القيامة و أخلصه من ذنوبه﴾؛ امام حسین علیه السلام به رسول خدا ﷺ عرض کرد: ای پدر! پاداش کسی که تو را زیارت کند چیست؟ حضرت فرمود: ای فرزندم! کسی که مرا در زندگی یا پس از مرگ زیارت کند یا پدرت یا برادرت یا تو را زیارت کند، بر عهده من است که روز قیامت او را زیارت کنم و او را از کیفر گناهانش برهانم.

همان‌گونه که ملاحظه شد، تعبیرات دو گونه است: در بعضی روایات تعبیر این است که

۳. رسول خدا ﷺ فرمود: ای علی! هر کس مرا در زمان حیاتم یا پس از مرگم زیارت کند یا تو را در زمان حیات یا بعد از مرگ تو زیارت کند، یا دو فرزند شما را در زمان حیات آنها یا بعد از مرگشان زیارت کند، من ضمانت می‌کنم که او را از سختی‌ها و احوال روز قیامت آزاد سازم تا این که او را با خودم در مرتبه و مقام خود قرار دهم.^{۱۳}

ه: زیارت خدا

در چندین روایت، زیارت رسول خدا برابر با زیارت خداوند شمرده شده است:

۱. قال النبی ﷺ: «من زارنی فی حیاتی أو بعد موتی، فقد زار الله ﷻ؛ کسی که در زمان حیات یا بعد از مرگ، مرا زیارت کند، پس خدا را زیارت کرده است.
۲. زید شحام گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: پاداش کسی که رسول خدا ﷺ را زیارت کند چیست؟ امام فرمود: همانند کسی است که خدای عزوجل را در بالای عرش زیارت کند. عرض کردم: کسی که یکی از خاندان شما را زیارت کند چگونه؟ فرمود: مثل این است که رسول خدا را زیارت کند.

و: زیارت پیامبر ﷺ در زندگی آن بزرگوار

در روایاتی که از طریق شیعه و سنی نقل شده، آمده است که زیارت قبر پیامبر ﷺ همانند زیارت او در حال حیات اوست:

۱. عن النبی ﷺ: «من حجّ فزار قبری بعد وفاتی کان کمن زارنی فی حیاتی»؛ هر کس حج به جا آورد، سپس قبر مرا پس از وفاتم زیارت کند، مانند کسی خواهد بود که مرا در زمان حیاتم زیارت کرده است.
۲. قال رسول الله ﷺ: «من زارنی بعد مماتی کان کمن زارنی فی حیاتی، و من زارنی فی حیاتی کان فی جوارى یوم القیامة»؛ پیامبر خدا ﷺ فرمود: کسی که پس از مرگم مرا زیارت کند، مانند کسی است که در زمان حیاتم مرا زیارت کرده و کسی که در زمان حیاتم مرا زیارت کند، او در روز قیامت در جوار من خواهد بود.

در روایت دیگری آمده است که پیامبر اکرم ﷺ فرمود: کسی که پس از وفاتم مرا زیارت کند، پس مانند این است که در زمان حیاتم با من مصاحبت و همراهی کرده است.^{۱۷}

و در نقلی دیگر آمده است که فرمود: کسی که قبر مرا زیارت کند، مانند کسی است که در زمان حیات من به سوی من مهاجرت کرده است، و سپس فرمود: پس اگر توان آمدن به زیارت قبر مرا ندارید، بر من سلام بفرستید که به من می‌رسد.^{۱۸}

در کتاب «تاریخ دمشق» آمده است که پیامبر ﷺ فرمود: کسی که در کنار قبرم بر من درود فرستد، خداوند فرشته‌ای را مأمور می‌کند که آن را به من برساند و کار دنیا و آخرت او کفایت خواهد شد و من در روز جزا برای او شهادت داده و شفیع او خواهم بود.^{۱۹}

در نقلی دیگری از امیرالمؤمنین علیه السلام آمده است که رسول خدا ﷺ فرمود: جبرئیل مرا ملاقات کرد و به من بشارت داد و گفت: خداوند بزرگ می‌فرماید: هر کس بر تو درود فرستد، من بر او درود می‌فرستم و هر کس بر تو سلام دهد، من بر او سلام می‌کنم؛ پس من به سبب این بشارت سجده کردم.^{۲۰}

علاوه بر این احادیث، در دسته‌ای از روایات آمده که ترک کردن زیارت آن حضرت، جفا بر پیامبر ﷺ است:

• در کتاب «تاریخ دمشق» آمده است که پیامبر ﷺ فرمود: کسی که در کنار قبرم بر من درود فرستد، خداوند فرشته‌ای را مأمور می‌کند که آن را به من برساند و کار دنیا و آخرت او کفایت خواهد شد و من در روز جزا برای او شهادت داده و شفیع او خواهم بود.

علی علیه السلام فرمود: هنگامی که برای حج رفتید، حج خود را با زیارت پیامبر کامل کنید. همانا ترک زیارت پیامبر جفاست و شما به این زیارت فرمان داده شده‌اید.^{۲۱} پیامبر ﷺ فرمود: هر کس حج به جا آورد و مرا زیارت نکند، به من جفا کرده است.^{۲۲}

حال، سؤال این است که چگونه ممکن است این همه ثواب و پاداش به یک زیارت اختصاص داده شود و آیا این عادلانه است؟ یعنی اگر انسان همه کارهای نیک را وا نهد و فقط یک زیارت درست انجام دهد، به همه این پاداش‌ها می‌رسد و در نهایت هم به بهشت می‌رود؟! پاسخ این شبهه با توجه و دقت در روایات دیگری که درباره زیارت پیامبر ﷺ و ائمه بزرگوار دیگر آمده است، روشن می‌شود؛ از جمله آنها این روایت است که امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا ﷺ به امام حسین علیه السلام فرمود: «لا یزورنی و یزور أباک و أخاک و أنت إلا الصّدیقون من أمتی»؛ زیارت نخواهد کرد مرا و پدرت و برادرت و تو را مگر کسانی که به راستی خدانشناس، پیامبرشناس و دین‌شناس هستند^{۲۴} و پیرو راستین خدا و پیامبر و ائمه بزرگوارند و به تعبیر مفسران: کسانی که هم در سخن راست می‌گویند و

هم با عمل و کردارشان صدق گفتار خود را اثبات می‌کنند و نشان می‌دهند که مدعی ایمان نیستند؛ بلکه به راستی به فرمان‌های الهی ایمان دارند.^{۲۵}

در روایتی دیگر چنین آمده است:

عن الفضیل، عن ابی جعفر علیه السلام قال: ﴿نظر إلی الناس یطوفون حول الکعبة فقال: هكذا یطوفون فی الجاهلیة، إنما أمروا ان یطوفوا بها ثم ینفروا الینا فیعلمونا ولایتهم ومودتهم و یعرضوا علینا نصرتهم...﴾^{۲۶} فضیل گوید: امام باقر علیه السلام به کسانی که در اطراف خانه خدا طواف می‌کردند نگرست و فرمود: در زمان جاهلیت چنین طواف می‌کردند؛ همانا فرمان داده شده‌اند که گرد خانه خدا طواف کنند؛ سپس به سوی ما بیایند؛ پس ولایت و دوستی خود را به ما اعلام کرده، یاری خود را به ما عرضه کنند.

یعنی طواف خانه خدا به تنهایی برای حاجی و زائر خانه خدا کافی نیست؛ بلکه زیارت خانه خدا در صورتی پذیرفته خواهد شد که پس از طواف، به زیارت قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله و فرزندانش بروند و ولایت و امامت آنها را بپذیرند و دوستی آنها را اعلام کنند و نصرت و یاری خود را نیز نسبت به آنها و راه و روش آنان اعلام نمایند. بنابراین زیارتی ارزشمند است که:

اولاً با پذیرش ولایت رسول خدا و اهل بیت او همراه باشد؛

ثانیاً مودت و دوستی واقعی آنها هم در دل و هم در عمل وجود داشته باشد؛ زیرا قرآن به صراحت می‌فرماید: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^{۲۷} ای پیامبر! بگو اگر خدا را دوست دارید، از من پیروی کنید تا او نیز شما را دوست بدارد و گناهان شما را ببامزد که خدا آمرزنده و مهربان است.

ثالثاً نصرت و آمادگی خود را برای حرکت در مسیر آن بزرگواران اعلام نماید. بنابراین زیارت واقعی آن است که انسان هم عقاید صحیح داشته باشد و هم در عمل پایبند به آنها باشد و اگر زیارت چنین شد، خداوند رؤوف و مهربان و بزرگوار، آن پاداش‌ها را به او عطا خواهد کرد و هر چه هم عطا نماید، چیزی از او کم نمی‌شود.

البته روشن است که زیارت هم مراتبی دارد؛ زیرا میزان شناخت و اعمال انسان‌ها نیز متفاوت است و در نتیجه، پاداش‌ها هم هماهنگ با آنها و متفاوت خواهد بود.

رابعاً رفتن به زیارت معصومان علیهم السلام از نظر عقیدتی و سیاسی و اجتماعی، بسیار مهم و دارای آثار بسیاری است که در این جا به طور فشرده به برخی از آنها اشاره می‌شود. انسان مسلمان با رفتن به زیارت معصومان و اولیاء الله اعلام می‌کند:

۱. از نظر عقیدتی و سیاسی و اجتماعی، پیرو خط فکری ایشان هستم و راه و روش آنان را پسندیده و در عمل هم معتقد و پیروشان هستم و از تمام دشمنان خدا و پیامبران برائت می‌جویم و از راه و روش آنان بیزارم.

۲. آنان را زنده می‌دانم و معتقدم زمانی هم که در ظاهر در بین ما نیستند، آثار و برکات وجودی آنان هم‌چنان در میان مردم اثربخش است و آنان پس از وفات هم زنده‌اند؛ همان‌گونه که قرآن در مورد شهدا می‌فرماید: ﴿وَلَا تَحْسِنَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ﴾^{۲۸} مپندارید که شهیدان راه خدا مرده‌اند؛ بلکه زنده به حیات ابدی شدند و در نزد خدا متنعم خواهند بود.

و معصومان علیهم السلام قطعاً از شهدا بالاتر و اولی به زنده بودن هستند؛ همان‌گونه که داستان‌های بسیاری از آثار وجودی آنان در کتاب‌ها نقل شده است.

• زیارت واقعی آن است که انسان هم عقاید صحیح داشته باشد و هم در عمل پایبند به آنها باشد و اگر زیارت چنین شد، خداوند رؤوف و مهربان و بزرگوار، آن پاداش‌ها را به او عطا خواهد کرد و هر چه هم عطا نماید، چیزی از او کم نمی‌شود.

۳. معتقدم باید با رفتن به زیارت ایشان، راه و روش آنان زنده نگه داشته شود و از افکار و اندیشه‌های آنان الگو گرفت و همان‌گونه که آنان در زمان حیات خود، با شرک و ظلم و استکبار جنگیدند تا حق پیروز گردد، ما مسلمانان نیز باید با رفتن به زیارتشان و سلام بر آنان و ذکر اوصافشان و بیان راه و روش آن بزرگان، افکارشان را زنده نگاه داریم و تا نابودی ظلم و ستم، همانند آنان ایستادگی کنیم تا پیروز گردیم، یا همانند آنان در راه خدا و به پا کردن عدالت به شهادت برسیم.

۴. ما با رفتن به زیارت، می‌خواهیم جهانیان را بیدار کنیم و به آنان بگوییم الگوها و رهبران ما چه کسانی بودند و چه اندیشه‌هایی داشتند و چگونه زندگی کردند و چگونه از این دنیا رفتند و چه نقشی در مبارزه با ظلم و ستم داشتند و برای پیاده کردن عدالت اسلامی و بیدار کردن ملت‌ها از همه چیز خود گذشتند.

۵. ما می‌خواهیم با زیارت، نام و یاد و شخصیت بزرگ پیامبر عظیم الشان صلی الله علیه و آله یعنی بهترین انسان روی زمین و فرزندان او را زنده نگاه داریم و آنان را به جهانیان معرفی کنیم تا بتوانند راه صحیح انسان را بشناسند و در آن راه قدم بردارند و به سعادت دنیوی و اخروی برسند.

امیدواریم جامعه اسلامی بتواند توفیق انجام زیارت‌های با هدف و مورد نظر خدا و پیامبران را بیابد، که اگر چنین شود، این آثار و ثواب‌ها شایسته چنین زیارت‌هایی خواهد بود، ان شاء الله.

پی‌نوشت

۱. برای اطلاع بیشتر از این نوع آثار رک: مجموعه مقالات هم‌اندیشی زیارت (جلد ۱ و ۲) از انتشارات نشر مشعر.
۲. کلینی، کافی، ج ۴، ص ۵۴۸، ح ۳.
۳. ابن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۴۵، ح ۱۴؛ فاضل‌هندی، کنز العمال، ج ۱۵، ص ۶۵۲، ح ۴۲۵۸۴.
۴. کنز العمال، ج ۱۵، ص ۶۵۱، ح ۴۲۵۸۳، موسوعة زیارة المعصومین علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۵۵، ح ۱۷.
۵. کافی، ج ۴، ص ۵۴۸، ح ۵.
۶. کافی، ج ۴، ص ۵۴۸، ح ۱.
۷. جمعی از نویسندگان، موسوعة زیارة المعصومین علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۵۶، ح ۱۲۲.
۸. مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۴۴، ح ۳۰.
۹. کامل‌الزیارات، ص ۲۹۳، ح ۴۸۱.
۱۰. کنز العمال، ج ۵، ص ۱۳۵، ح ۱۲۳۷۰؛ موسوعة زیارات المعصومین علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۵۰، ح ۱۰۷.
۱۱. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۴۳، ح ۲۶.
۱۲. کافی، ج ۴، ص ۵۴۸، ح ۴.
۱۳. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۲۳، ح ۳۰.
۱۴. موسوعة زیارات المعصومین علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۵۹، ح ۳۱.
۱۵. کافی، ج ۴، ص ۵۸۵، ح ۵.
۱۶. سبزواری، جامع الاخبار، ص ۶۹، ح ۸۸.
۱۷. موسوعة زیارات المعصومین علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۵۶، ح ۱۲۳.
۱۸. کامل‌الزیارات، ص ۴۶، ح ۲۲.
۱۹. موسوعة زیارات المعصومین علیهم‌السلام، ج ۱، ص ۵۷، ح ۱۲۹، به نقل از تاریخ دمشق.
۲۰. جامع الاخبار، ص ۱۵۷، ح ۳۷۱.
۲۱. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۳۹، ح ۳.
۲۲. میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۱۸۱، ح ۱۱۷۹۶.
۲۳. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۱۹، ذیل حدیث ۱۴.
۲۴. از این رو در بعضی از روایاتی که یادش بهشت برای زیارت ذکر شده، گفته شده که زیارت باید عارفاً و بحقّه باشد.
۲۵. تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۴۶۰.
۲۶. کافی، ج ۱، ص ۳۹۲، ح ۱.
۲۷. آل عمران، آیه ۳۱.
۲۸. آل عمران، آیه ۱۶۹.

